

Végtelen történet?

Bánfalvi Attila

*„... képes-e a tudomány célt adni
a cselekvésnek, miután bebizonyította,
hogy képes elvenni és elpusztítani e célokat...”*

F. Nietzsche

Hosszú ideje folyik a vita arról, hogy a különféle alternatív gyógyítási eljárások hatásosak-e, és hogy szabad-e ezeknek teret engedni a hivatalos biomedicina mellett. E gyógyítási eljárások társadalmi szerepváltozásának feltűnő sajátossága, hogy a múlt század 60-as-70-es éveit úgy látszott, hogy a természettudományos medicina gyakorlati sikerei filozófiájának győzelméhez vezetnek, és az alternatív eljárások mint idejétmúlt, elavult és tudományosan bizonyítatlan módszerek marginalizálódnak, majd eltűnnek a gyógyítás eszköztárából. E trend azonban fokozatosan, de annál jelentősebben az ellentétébe fordult. Ma az alternatív irányzatok „szárnyaló népszerűségének”¹ vagyunk a tanúi.

A hivatalos medicina kutatói újra és újra megkísérik a saját játéktérükre vonni a konkurencia egyik vagy másik vonulatát, ahol a ma bevett tudományos – placebo-

kontrollos – módszerekkel vizsgálják annak hatásosságát, vagy a már elvégzett kutatások eredményeit metaanalízisnek vetik alá, annak reményében, hogy általánosítható és konkluzív eredményekre juthatnak. Ezekről a vizsgálatokról azt várják, hogy „egyszer és mindenkorra” ítéletet lehet hirdetni az adott eljárás, gyógyítói filozófia helyességéről, és az esetleges elmarasztaló ítélet vagy az adott irányzat diszkreditálásával, megsemmisülésével jár, vagy a pozitív mozzanatok beépülhetnek a hivatalos medicina eszköztárába. Ám rendszerint az történik, hogy a tudomány és az Igaz-

ság nevében meghozott negatív ítélet nem sújtja halálra a tudományos szempontból tévelygőket, hanem az adott eljárás tovább virágzik.

E jelenség egyik újabb példáját tanulmányozhatjuk a homeopátiával kapcsolatban. A homeopátia elfogadottsága jó ideig nem tudott lépést tartani a biomedicinával. Hiszen ez utóbbi a XIX. század második felétől megállíthatatlanul sikeresnek mutatkozott mind elődjével, a hippokratészi-galénoszi medicinával, mind más alternatíváival szemben. (Figyelemre méltó, hogy törté-

nelmi perspektívából szemlélve a mai hivatalos medicinát lehetne alternatívnak nevezni, mert az összes többi hagyományos és újabb keletű irányzat több vonatkozásban osztozik egymással, mint bármelyikük a mai „méinsztrím” orvoslással².)

A homeopátia (más alternatív irányzatokkal párhuzamos) utóbbi évtizedekben felívelő népszerűsége első látásra annál is meglepőbbnek tűnhet, mert alapelvei számos vonatkozásban ellentmondanak a biomedicina filozófiájának: a hasonszenvi gyógymód, a csekély mennyiségű hatóanyag és az egyénre szabott (holisztikus) kezelés. A homeopátia ezért gyakran a hivatalos medicina harcos képviselőinek szemében az alternatív irányzatok „bűneinek” ideáltipikus megtestesítője. És legfeljebb azt hajlandók elismerni, hogy „csak” placebohatásai lehetnek.

Néhány évvel ezelőtt a *The Lancet* szánt teret a homeopátia értékelésének, amelynek hangütését és egyben konklúzióját „A homeopátia vége”³ című „editorial” adta meg. Az e megállapítás alapjául szolgáló metaanalízis így foglalja össze a placebokontrollos vizsgálatokat: „...gyenge a bizonyíték a homeopátiás szerek specifikus hatására, ám erős bizonyíték van a konvencionális beavatkozások specifikus hatásaira. Ez az eredmény megfelel annak a felfogásnak, hogy a homeopátia klinikai hatásai placebohatások.”⁴

Ezt az álláspontot erősíti a brit parlament tudományos és technológiabizottságának egy friss állásfoglalása, amelyben megállapítják, hogy „a homeopátia nem hatásos (azaz nincs a placebón túlmutató hatása), és a homeopátia működésére vonatkozó magyarázatok nem plauzibilisek”. Ezért felszólítják a kormányt, hogy változtasson politikáján, és a nemzeti egészségügyi szolgálat ne finanszírozza tovább a homeopátiás kezeléseket⁵.

A *The Lancet*-ben publikált vizsgálatot kritizálók egy része a módszertani hiányosságokat emelte ki⁶, de – ami tárgyunk szempontjából fontosabb – a bírálók másik része azzal érvelt, hogy ugyanazzal a módszerrel nem lehet vizsgálni az allopatíát és a homeopátiát, mert a homeopátiának nincsenek specifikus hatásai, lévén nem az általános betegség tünetét támadja meg, hanem egyénre szabott kezelést nyújt⁷.

Nem kevesebbre utal ez az érv, mint arra, hogy a tudományos módszer inherens része a konvencionális medicinának, így nem semleges bírálóként áll a két orvosi filozófia között és fölött, hanem – akarva, nem akarva – elfoglalt a hivatalos gyógyászat javára, mert világképük közös. Így egymásra utalva mindkettő „nárcisztikusan” termeli újjá a saját, magától értetődőnek tekintett meg-alapozásuk igazolásául szolgáló adatokat. A vita allopatikus attitűdöt támogató résztvevői a tudomány mai módszerei alapján szeretnék eldönteni a „hatásosság-vitát”, a homeopátia támogatói pedig inkább látják igazolva magukat a számos egyedi sikerben és a támogatók növekvő táborában – és egyik sem fogadja el végső bizonyítékként a másik módszerei által előállított tényeket.

Az alternatív orvoslások megítélése szempontjából tovább növeli a problémát, hogy immár egyre kevésbé

**A homeopátia ezért
gyakran a hivatalos
medicina harcos
képviselőinek
szemében
az alternatív
irányzatok
„bűneinek”
ideáltipikus
megtestesítője.**

lehet a placebohatást „csak”-ozni: „Óh, az csak placebo!” A placebohatásról kiderül, hogy nem pusztán állandó erejű és mennyiségű „háttérzaja” az új eljárásoknak. Nem az a szürke viszonyítási alap, amellyel szemben oly ragyogóak lehetnek az új gyógyszerek.

Az utóbbi évek gyógyszerkísérleteiben egyre több reményteljes hatóanyag vall kudarcot a placebohatással szemben. 2001 és 2006 között 20%-kal növekedett azon új termékek köre, amelyek az első placebo-kontrollos kísérleti fázisban elbuktak, és a következő fázisban pedig 11%-os a növekedés. És összességében is az utolsó stádiumokban kieső gyógyszerjelöltek fele a cukortablettával szembeni kudarca miatt hullik ki a rostán⁸. Ez a tendencia nemcsak az új gyógyszerjelöltek, hanem a korábbi sikeresnek tűnő szerek esetén is megfigyelhető. „Nem arról van szó, hogy a régi pirulák meggyengültek, mondják a fejlesztők. Olyan, mintha a placebohatás valahogy megerősödne.”⁸

Így tehát a placebohatás jelentősége a medicinában csak nő, mióta határozottan betette a lábát a színre. Ez egyben azt is jelenti, hogy a páciens és az orvos személyisége, a közöttük lévő viszony és a kulturális jelentérendszer is egyre hatásosabbnak mutatkozik a biológiai hatótényezőkön túl. Mintha a placebo nem pusztán semleges szer lenne, hanem vivőanyag. Szemben azonban az okilag ható gyógyszerek vivőanyagaival, a biológiaiainál sokkal szélesebb értelemben vett életet viszi be a medikális praxisba. Az „élet zengi be” a medicinát – Adyt parafrázálva –, de csak mostanában keresik azokat a szakmai identitásvonásokat, amelyek egyszer már, a modern medicina előtt szerves tényezői voltak az orvosi gyakorlatnak, ám amelyek a testi mechanizmusokra való koncentráció miatt kiszorultak vagy elhalványultak az utóbbi egy-két száz évben.

Ha a homeopátiában és hasonló „nem tudományos alapú” irányzatokban „csak” a placebohatás érvényesül, és mégsem szorulnak vissza a tudományos érvelés minden erőfeszítése ellenére sem, akkor e jelenség megértéséhez a kulcsot esetleg nem is a legújabb tudományos publikációkban találjuk. Ha kicsit tágabbra nyitjuk a perspektívánkat, akkor talán ma sem lehetünk okosabbak Nietzschénél, aki jó évszázaddal korábban így fogalmazta meg az éppen egyre nagyobb sikereket arató tudományos módszer antropológiai ellentmondását: „A tudomány bizony egyre kevesebb örömet szerez, viszont egyre több örömet vesz el tőlünk a vigasztaló metafizika, vallás és művészet gyanúsításával: így apad el a legnagyobb örömforrás, amelynek az emberiség majdnem minden emberségét köszönheti. Egy magasabb kultúra azért ad szükségképpen az embernek két agyi féltekét, mintegy kétfajta agyat, hogy egyikkel a tudományt, a másikkal pedig a nem tudományos dolgokat fogja föl; e két agy egymás mellett van, nagyon jól, határozottan elválva egymástól: így kívánja az egészség. Az egyik részben van az erőforrás, a másikban a szabályzó. Illúziókkal, egyoldalú nézetekkel, szenvedélyekkel kell fűteni, a megismerő tudomány segítségével

pedig megelőzni az esetleges túlfűtöttség veszedelmes következményeit. – Amennyiben nem tesznek eleget a magasabb kultúra e követelményének, akkor majdnem teljes biztonsággal megjósolható az emberi fejlődés további menete: annál kevésbé érdeklődnek az igaz dolgok iránt, minél kevesebb örömet szereznek azok.”⁹

Azzal, hogy a biológiaiakra nem redukálható élet átjárja a medicinát, a fenti ellentmondás markánsabb és láthatóbb lesz. Az élettudományok bármilyen meggyőzőek legyenek is, nem elégítik ki az emberi lét illúzióira, vigaszra éhes oldalát. A tudományos medicinára magára is sok illúzió vetült az elmúlt évtizedekben. Ahogy ezek erodálódnak, nyilvánvalóvá válik, hogy a betegségek testi „mechanikájának” feltárása kielégületlenül hagyja a betegség-egészség személyes értelemmel összefüggő aspektusait. Így a medicina egy új egészségfogalommal kénytelen szembesülni, azzal, amely sokkal ambivalensebb viszonyban van a tudományos igazsággal, mert „az életfeltételek között a tévedés is szerepelhet.”¹⁰ Ha az egészség többé már nem a test helyes funkcionálása csupán, akkor a mi tudományunk – és arra hivatkozó praxisunk – kénytelen lesz együtt élni azokkal az illúziókkal, amelyek a potenciális betegek számára az ő „külön bejáratú” egészségükhöz tartoznak.

A biomedicina olyan társbérletbe kényszerül, amelyben kénytelen némileg alkalmazkodni alternatív életformát követő lakótársaihoz. Eközben talán észre sem veszi, hogy minél inkább harcol a saját identitásának érvényesítéséért a többiekével szemben, annál többet sajátját el ellenfelei életstílusából... És még az is lehet, hogy ez javára válik.

A szerző filozófus, a Debreceni Egyetem, Orvos- és Egészségtudományi Centrum, Magatartástudományi Intézetének egyetemi docense.
E-mail: banfalvi@dote.hu

JEGYZETEK

1. Vö. J. Le Fanu. The rise and fall of modern medicine. Carroll and Graf Publishers, New York, 2002. xix
2. Vö. D. G. Bates. Why not call modern medicine „alternative”? *Perspectives in Biology and Medicine* 2000;43(4):502-18
3. The end of homeopathy. *The Lancet* 2005;366:690.
4. Shang A, et al. Are the clinical effects of homeopathy placebo effects? Comparative study of placebo-controlled trials of homeopathy and allopathy. *The Lancet* 2005;366:726-32.
5. http://www.parliament.uk/parliamentary_committees/science_technology/s_t_homeopathy_inquiry.cfm; lásd még a Szkeptikus blogon Hraskó Gábor: Visszaminősítették a homeopátiát Nagy-Britanniában http://szkeptikus.blog.hu/2010/02/24/a_homeopatia_visszaminositese_nagy_britanniaban
6. Vö. Fisher P. Homeopathy and The Lancet, eCAM 2006;3(1) 145-147 „Sajnos ez a támadás csak mélyíti a szakadékokot.”
7. Bhatia M. Homeopathy. *Research and The Lancet*, <http://hpa-ty.com/homeopathy-scientific-research/homeopathy-research-the-lancet/>
8. Silberman S. Placebo are getting more effective. Drugmakers are desperate to know why. *Wired Magazine*, http://www.wired.com/medtech/drugs/magazine/17-09/ff_placebo_effect?currentPage=all
9. Nietzsche F. Emberi – túlságosan is emberi. Budapest: Szukits Könyvkiadó; 2000. p. 97.
10. Nietzsche F. A vidám tudomány. Budapest: Szukits Könyvkiadó; 2003. p. 105.